

STJERNER

M

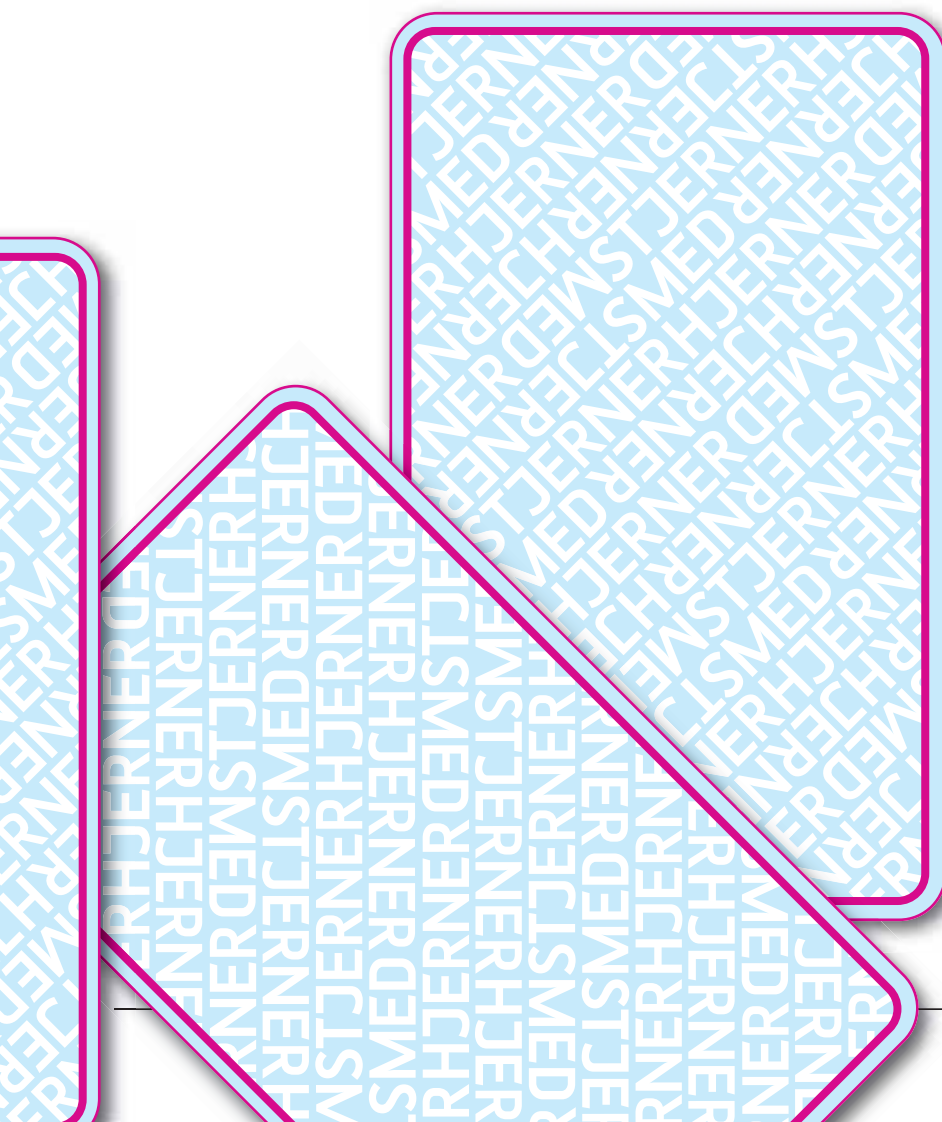
HVILKE TEORETIKERE INSPIRERER PÆDAGOGISKE FORSKERE, OG HVAD BRUGER DE INSPIRATIONEN TIL? PÅ DE FØLGENDE SIDER KAN DU LÆSE OM TRE ENGAGEREDE FORSKERE, DER I SÆRLIG GRAD ER BLEVET INSPIRERET AF ÉN BESTEMT TEORETIKER.

HJERN

* Madonna, Brad Pitt, Lady Diana, David Beckham og Michel Foucault har én ting til fælles: De er idoler med en trofast fanskare. Idoldyrkelse og fanskare hører hjemme i popkultur og sport, ikke i akademiske kredse. Sådan ser det i hvert fald ud på overfladen. Men kigger man nærmere på akademien, er det også en verden befolket med idoler, stjerner og fans. I den akademiske verden hedder de store teoretikere ikke idoler, men mestre, og fansene er snarere en slags disciple. Men ligesom popkulturens idoler fanger stjerne-teoretikerne andre mennesker, de er inspirationskilder, og mange 'fans' udvikler et nærmest personligt forhold til de teoretikere, de bliver opslugt af.

Som man kan se af medieteorihjemmesiden Theory.org.uk, har fankulturen da også gjort sit indtog inden for akademien. Hjemmesiden rummer "social theory for fans of popular culture. Popular culture for fans of social theory", og det kommer konkret til udtryk i merchandise om de store hjerner. Her kan man købe spillekort med 21 forskellige teoretikere, blandt andet Pierre Bourdieu, Karl Marx og Ulrich Beck. Hjemmesiden leger også med idéen om at fremstille dukker af Anthony Giddens og Michel Foucault samt Lego-klodser, der forestiller blandt andet Judith Butler. Anthony Giddens har sågar fået sit kontor fra London School of Economics opført af 128 Lego-klodser, og i kontoret kan man se Giddens diskutere nye idéer med to studerende.

De danske universitetsmiljøer har måske ikke hjerne-merchandise, men de har utvivlsomt deres teoretiske stjerner og inspirationskilder. ■

MED BOURDIEU KAN MAN VÆRE RADIKAL UDEN AT VÆRE MARXIST

”JEG HAR BRUGT MIT LIV PÅ AT FORSTÅ OG FORMIDLE PIERRE BOURDIEU,” SIGER PROFESSOR EMERITUS STAF CALLEWAERT

* Åbenbaringen fandt sted i begyndelsen af 1970'erne, ganske kort tid efter Staf Callewaert havde forladt Belgien for at forske ved Sociologiska Institutionen i Lund. Her skulle han i gang med et større forskningsprojekt om den svenske skole. Han skulle blandt andet lave etnografiske observationer i klasseværelset og søgte nye forståelseshorisonter, men den angelsaksiske og svenske pædagogiske litteratur fængede ikke Staf Callewaert. Da en kollega anbefalede den franske sociolog Pierre Bourdieu forfatterskab, skete der imidlertid noget. ”Jeg købte 'Reproduktionen' og et par af hans andre bøger og tænkte: 'det her skal det være,'” siger Staf Callewaert. ”Her var en teori, der formåede at forbinde dels det enkelte klasseværelse med skolen og dels skolen med hele samfundet.”

Siden da har Staf Callewaert tygget sig igennem Pierre Bourdieus massive forfatterskab, han har korresponderet med Bourdieu i en årrække og sågar diskuteret forskning med ham i Paris. ”Jeg har brugt mit liv på at forstå og formidle Bourdieu,” siger Staf Callewaert, der utvivlsomt er den person i Skandinavien, der mest nærgående har læst Bourdieu.

En særlig inspirationskilde for Staf Callewaert har været 'Reproduktionen', der omhandler Pierre Bourdieus teori om uddannelsessystemet. En væsentlig pointe er her, at skolen bidrager til at reproducere den eksisterende sociale orden. Resourcesvage børn bliver ikke stærkere af at blive sluset gennem skolen og gymnasiet. Snarere tværtimod, for skolen sorterer på et tidligt tidspunkt de svage fra og styrker de stærke.

”MAN KAN IKKE ÆNDRE PÅ VERDEN, MEN MAN KAN HJÆLPE MED AT UDDANNE EN NY GENERATION, DER KAN SE KLART.”

Det er dyster læsning, men Pierre Bourdieus egen skæbne er et eksempel på, at magtbalancen kan forskydes. Han voksede selv op i et fattigt hjem i en landsby og endte som anerkendt professor i Paris. Der er mange paralleller til Staf Callewaert, som også kommer fra små kår, er blevet professor, har boet og forsket i Afrika og engageret sig i samfundsdebatter. ”Jeg er næsten lige så rasende som Bourdieu,” siger Staf Callewaert, og måske er det faktisk den største lighed mellem mesteren og disciplen. ”Vi er begge opkomlinge fra små kår, der er blevet professorer. Og det skal bruges til noget, for at det bliver rigtigt. Min forpligtelse er at fortælle omgivelserne, hvad det er for en verden, vi lever i. Man kan ikke ændre på verden, men man kan hjælpe med at uddanne en ny generation, der kan se klart,” siger Staf Callewaert.

Da Staf Callewaerts glødende interesse for Bourdieu tog fart, var Bourdieu forholdsvis ukendt i de skandinaviske pædagogiske

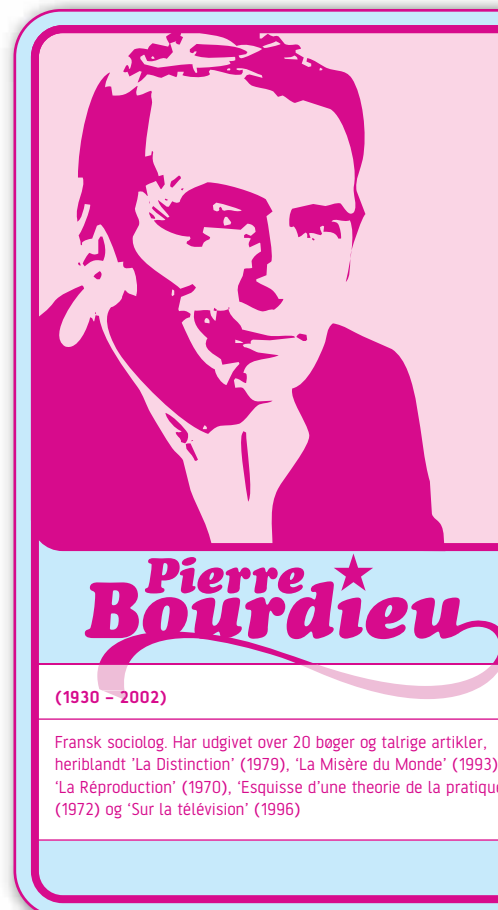
”JEG ER NÆSTEN LIGE SÅ RASSENDE SOM BOURDIEU”

forskningsmiljøer, som især tyede til kritisk teori og Jürgen Habermas. Men det lykkedes Staf Callewaert at introducere en skare studerende og forskere til Bourdieus tanker fra 1970'erne og fremefter, og i 1980'erne holdt Staf Callewaert mange voldsomt populære speciale- og ph.d.-kurser om Bourdieu på Københavns Universitet og i Viborg i samarbejde med docent Karin Anna Petersen. I 1980'erne kom der også en ny bølge af arbejder påvirket af Bourdieu og en række monografier og oversættelser. I 1990'erne voksede interessen for Bourdieu støt, og i dag er Pierre Bourdieu en af de mest citerede sociologer, ikke mindst inden for det pædagogiske område. En undersøgelse foretaget af Asterisk og Danmarks Pædagogiske Bibliotek (DPB) viser eksempelvis, at Pierre Bourdieu er den person, som der er flest artikler om i Artikelbasen, og han er den person, som DPB's brugere søger mest efter (se artiklen 'Teori og mode' s. 10-12).

Ifølge Staf Callewaert hænger Bourdieus popularitet sammen med hans kolossale forfatterskab, som favner bredt, både empirisk og videnskabsteoretisk. Men når Bourdieu slår igennem i 1980'erne i Skandinavien, skyldes det også, at hans teoretiske univers er et legitimt gemmested for de samfundskritiske. ”For at sige det simpelt – jeg tror, det er for simpelt – men: Med Bourdieu kunne man være radikal uden at være marxist. I takt med at marxismen blev 'forkert', kunne man søge til Bourdieu, hvis man stadig ville være samfundskritisk uden at være marxist.”

Og der er tilsyneladende stadig flere, der gerne vil være samfundskritiske. Staf Callewaert mener, at den største trussel mod Bourdieus teoriparadigme er, at forskning i dag skal være direkte brugbar. Der skal så at sige være en lige linje fra forskning til faktura. ”Men det kræver en enorm investering at blive kyndig. Der er ingen hurtige point at score, når det handler om Bourdieu,” siger Staf Callewaert. ■

Af Camilla Mehlsen (cme@dpu.dk)

DEWEY LEVER MED SINE TEORIER I PRAKSIS

“FOR MIG ER DET OGSÅ VIGTIGT, AT DE PERSONER, SOM ER STORE RENT TEORETISK, OGSÅ ER STORE SOM PERSONER,” SIGER PROFESSOR BENTE ELKJÆR, DER I FLERE ÅRTIER HAR STUDERET JOHN DEWEYS FILOSOFI

* Ordet teori kommer fra det græske the-oria, som henviser til en ‘betragten’. En teori er i princippet objektiv, men det kan være vanskeligt at fjerne betragteren, der står bag en ‘betragten’.

Når det gælder den amerikanske filosof John Dewey, er det nærmest umuligt at fjerne betragteren fra hans filosofi. John Deweys teoretiske fundament hører under pragmatismen, som kort fortalt går ud på, at det, som fungerer i praksis, er den korrekte opfattelse af virkeligheden. I den brede offentlighed er John Dewey kendt for at stå bag erfaringspædagogikken med slagordet ‘learning by doing’ – et slagord, som til tider også kaldes for ‘learning by Dewey’.

“DEWEY ER EN STOR PERSON, FORDI HAN HAR LEVET SIN TEORI”

Professor Bente Elkjær fra Danmarks Pædagogiske Universitet har studeret John Deweys teorier i mange år og oplevet, hvordan personen John Dewey umærkeligt glider sammen med hans tanker. “Da jeg for alvor begyndte at læse om Deweys teorier i slutningen af 1980’erne, skete der det, at jeg blev så optaget af hans liv. Jeg læste i mange oversigtsværker, at hans personlige liv hang meget sammen med hans teorier, og da jeg læste om hans liv, blev jeg fanget ind af den ene biografi efter den anden. Det var virkelig spændende. Han udviklede sig fra at være klassisk filosof til at være mere og mere en samfundsorienteret filosof, der blandede sig i livet og i den politiske verden. Han har

rejst rundt i Sovjetunionen og Asien og er kendt i Kina. Det lyder måske ikke usædvanligt, men jeg synes virkelig, det var spændende,” siger Bente Elkjær.

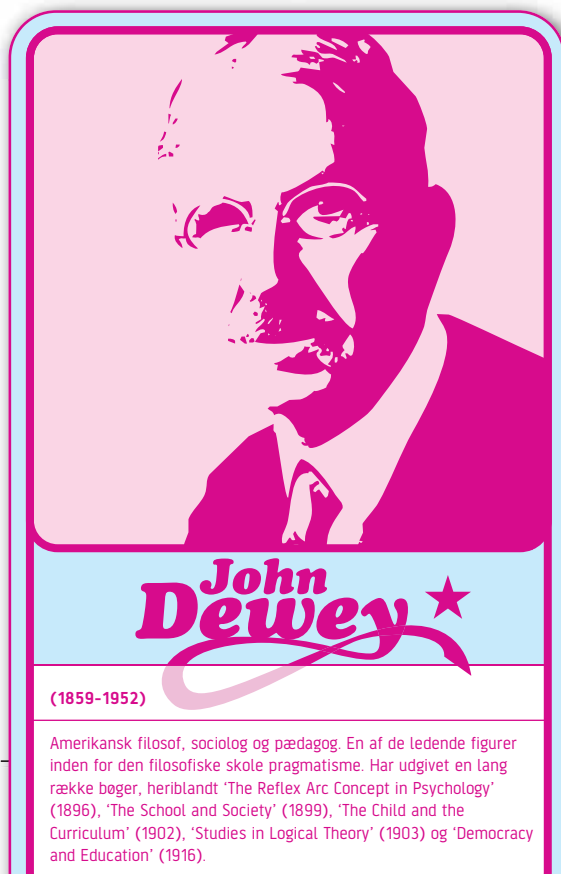
Egentlig begyndte hun at læse John Dewey for at få udfyldt nogle af de huller, hun kunne se, der var inden for praksislæring, blandt andet var litteraturen om praksislæring ikke god nok til at skelne læring fra socialisation eller til at forstå, hvordan praksis kan ændres. Bente Elkjær studerede på det tidspunkt, hvordan mennesker skaber mening af det udbytte, de får gennem arbejdsrelaterede kurser. “Jeg så, at

kursusdeltagerne ikke bare skabte mening inde i deres hoveder, men også i relation til deres arbejde og til deres liv.” Det var baggrunden for, at hun gav sig i kast med John Dewey – og hun blev så opslugt, at hun siden har brugt masser af timer på at studere hans værker og person, blandt andet på University of Berkeleys bibliotek i San Francisco og på John Dewey Center i Illinois.

Bente Elkjær blev blandt andet fascineret af, at John Dewey i slutningen af 1800-tallet etablerede en ‘Eksperimentskole’ i Chicago, hvor han forsøgte at afprøve nogle af sine teorier. “Dewey tænker ikke bare sine teorier. Han lever med sine teorier i praksis,” siger hun. “For mig er det også vigtigt, at de personer, som er store rent teoretisk, også er store som personer. Dewey er en stor person, fordi han har levet sin teori. Han har engageret sig med sine teorier i samfundet. Han forsvarede for eksempel USA’s indtræden i Første Verdenskrig, og det fik han mange fjender på halsen af, heriblandt Jane Addams, den første amerikanske kvindelige nobelprismodtager. Da Anden Verdenskrig så kom, mente han faktisk indtil bombningerne af Pearl Harbour, at USA skulle holde sig ude. På en måde var han en person, som både blev skældt ud fra højre og fra venstre. Fra venstrefløjen blev han skældt ud for ikke at være marxist, og fra højrefløjen blev han skældt ud for at være for venstreorienteret. Men han havde samtidig også en immunitet og var vellidt af nærmest alle parter,” siger Bente Elkjær.

John Deweys samfundsenngagement viser sig også ved, at han i en alder af 78 år var formand for Undersøgelingskommissionen, der styrede anklagerne mod Trotsky ved Moskva-processerne i 1930’erne. “Han taler til folk, som er kritiske, men ikke er til den store fortælling, som for eksempel marxismen tilbyder. På en måde tager Dewey over fra marxismen, og det kan være med til at forklare, hvorfor han bliver udbredt hos blandt andre samfundsvidenskaberne,” siger Bente Elkjær. I de sidste par år har der også været øget fokus på John Dewey i den danske litteratur. John Deweys hovedværk ‘Demokrati og uddannelse’ udkom for første gang på dansk i 2005, cirka samtidig med to andre udgivelser om Dewey: Svend Brinkmanns ‘John Dewey. En introduktion’ og Bente Elkjærs ‘Når læring går på arbejde – et pragmatisk blik på læring i arbejdslivet’. Spørgsmålet er, om John Deweys popularitet fortsat vil stige. Bente Elkjær er tøvende med at give et bud. Måske fordi hun om nogen ved, at betragteren er en del af en ‘betragten’. “Man tror altid, at det, man selv interesserer sig for, vokser, for man synes jo, det er så vanvittigt spændende, men man ved det jo ikke,” siger Bente Elkjær. ■

Af Camilla Mehlsen (cme@dpu.dk)

(1859-1952)

Amerikansk filosof, sociolog og pædagog. En af de ledende figurer inden for den filosofiske skole pragmatisme. Har udgivet en lang række bøger, heriblandt ‘The Reflex Arc Concept in Psychology’ (1896), ‘The School and Society’ (1899), ‘The Child and the Curriculum’ (1902), ‘Studies in Logical Theory’ (1903) og ‘Democracy and Education’ (1916).

Professor i socialpsykologi ved Danmarks Pædagogiske Universitet. Har blandt andet udgivet 'Tegnet på kroppen. Køn, koder og konstruktioner blandt unge voksne i akademien' (1996) og rapporterne 'Køn i den Finansielle Sektor' (2006) og 'Køn og Ledelse i X-Company' (2004, med Dorthe Staunæs) samt været redaktør på antologien 'Akademien og den kønnede befolkning' (2003).

ELEVER MED PIGENAVNE OG ANDRE TEGN PÅ KROPPEN

"DORTE MARIE SØNDERGAARD SER PÅ, HVAD DET ER, VI GØR MED KØNNET. DET ER TEGNENE PÅ KROPPEN, DER GØR, AT VI TILLÆGGER KVINDER ET KØN, OG DET BLEV JEG GREBET AF," SIGER PROFESSOR SUSANNE V. KNUDSEN.

* Hvor mange køn er der i en skoleklasse? De fleste vil formentlig svare to, ikke mindst i disse tider, hvor små piger helst skal have langt hår, lyserøde kjoler og hedde søde navne fra en svunden tid, mens drengene skal gå i blå og rå jeans, tørklæder med pirathoveder og militærgrønne kasketter. Inden for den poststrukturalistisk inspirerede kønsforskning er piger imidlertid ikke bare piger, og drenge er ikke bare drenge fra naturens hånd. Køn er nemlig en social og kulturel kategori, som løbende skabes, og ikke en entydig, fastlåst kategori. Med andre ord: Køn er noget, man gør – ikke noget, man er.

Et af de tunge navne inden for kønsforskningen er professor Dorte Marie Søndergaard fra Danmarks Pædagogiske Universitet. Da hun udgav sin doktorafhandling 'Tegnet på kroppen' i 1996, udtrykte hun en provokerende nytænkning i forhold til spørgsmålet om kønnets betydning. Gennem en empirisk undersøgelse af danske universitetsstuderende viste Dorte Marie Søndergaard, hvordan køn er en betydningskabende kategori, som lægger præmisser til rette for de studerendes udvikling som akademikere og som kvinder og mænd. Afhandlingen førte til et gennembrud i kønsforskningen.

"Pludselig bragede Dorte Marie Søndergaard ind med sin afhandling. Vi var mange kønsforskere, der blev inspireret af hende," lyder det fra Susanne V. Knudsen, som er professor i pædagogisk tekstforskning ved Høgskolen i Vestfold. Hun hørte første gang om Dorte Marie Søndergaard i dagbladet Information

i 1996 og begyndte derefter at implementere Dorte Marie Søndergaards teori om køn i sit eget forskningsarbejde.

"Dorte Marie Søndergaard ser på, hvad det er, vi gør med kønnet. Hun skriver hele tiden, at det drejer sig om studerende som "mandligt kropsmærkede" og "kvindeligt kropsmærkede". Hun giver blandt andet det eksempel, at det er ikke det, at kvinder har bryster, som skaber kønnet, men det er den måde, som vi fortolker bryster på. Det er tegnene på kroppen, der gør, at vi tillægger kvinder et køn. Og det blev jeg grebet af. Det var inspirerende at komme længere end til blot at operere med to køn," siger Susanne V. Knudsen, der selv har undersøgt, hvordan køn tager sig ud i en uddannelsesinstitution, nemlig i folkeskolen.

I 1995-2002 observerede Susanne V. Knudsen tre klasser på tre forskellige skoler. "Jeg kan ikke tale om tegn på kroppen, når jeg ser på 10-årige elever i skolen, men jeg fandt flere køn end to i de tre klasser, jeg observerede på skolerne. Her fandt jeg seks køn, for eksempel et netværkskøn og et stillekøn. Køn er noget, man gør, og det gøres på mange forskellige måder. Nogle gør det mere maskulint, og andre gør det mere feminint, og det sker på tværs af disse to køn. Det behøver ikke være piger med alle de egenskaber, som vi normalt tillægger dem – at de er stille, flittige osv. Man kan gøre køn på mange forskellige måder," siger Susanne V. Knudsen, der konsekvent omtaler klassernes børn som "elever med pigenavne" eller "elever med drengenavne".

Hun mener dog også, at biologien og de eksistentielle køn er der, også i skoleklassen. "Jeg ser på de sociokulturelle forhandlinger og fortolkninger. Om der er biologi i det, ved jeg ikke, men jeg fik en stor overraskelse, da jeg præsenterede mine observationer af de seks køn for forskere og praktikere i Norge, for der kom en sociobiolog op til mig og sagde: 'Det der med de mange køn har vi længe vidst i sociobiologien. Det forsker vi i!'"

Såvel Dorte Marie Søndergaards undersøgelse af køn i akademien som Susanne V. Knudsens observationer af køn i skoleklassen er forsøg på at komme videre end at tænke i to fastlåste køn. "Når man siger to køn, tillægger man dem straks en række værdier. Det ene køn skabes på bekostning af det andet. I debatten om de stille piger i 1970'erne og 1980'erne var det så synd for pigerne. Så kom de vilde drenge, som det også var synd for. Man laver et hierarki mellem kønnene," siger Susanne V. Knudsen.

Dorte Marie Søndergaards teorier om køn, subjektivering og identitet har siden 'Tegnet på kroppen' inspireret mange andre end Susanne V. Knudsen, både i Danmark og udlandet. "Når historien engang bliver skrevet om 1990'erne og 2000'erne, så vil hun stå som en teoretiker, der har gjort sig bemærket i Danmark. Vi har ikke så mange teoretiske begavelses i Danmark, men hun er én af dem," siger Susanne V. Knudsen. ■

Af Camilla Mehlsen (cme@dpu.dk)